

СЕКЦІЯ 4.

РОСЛИННИЦТВО ТА ЗЕМЛЕРОБСТВО

УДК 63:631.1:631.92

Атаманюк О.П.

Український інститут експертизи сортів рослин, Україна

**e-mail: atamanuk.lena@gmail.com*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПЛАНУВАННЯ СІВОЗМІН В УКРАЇНІ

У нинішній час підприємці, які спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції – селянські та фермерські господарства, товарні господарства населення, малі підприємства, споживчі кооперативи тощо – зайняли свою соціально-економічну нішу в системі багатуокладної аграрної економіки. З розвитком ринкових відносин та постійним збільшенням кількості населення в світі, роль сільськогосподарського товаровиробництва зростатиме, саме тому дуже важливо стимулювати збереження родючості ґрунтів та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема, впровадження науково-обґрунтованих сівозмін. В останні роки науковці агропромислового напрямку, в своїх роботах, все частіше звертають увагу на структуру посівних площ у господарствах України, які свідчать про недотримання головних аспектів ведення науково-обґрунтованих сівозмін.

Збалансоване поєднання культур та підбір попередників з дотриманням допустимої періодичності їх повернення на одне і те саме поле, є ключовими принципами раціональних сівозмін. Але нині слід враховувати особливості ведення сучасного аграрного бізнесу. Оскільки галузь тваринництва (зокрема поголів'я ВРХ) в останні роки зменшується, набір вирощуваних культур стає максимально звуженим, що обумовлює проблеми з вибором оптимального попередника. Господарства галузі рослинництва застосовують частіше за все чотирьох або шестипільні сівозміни, якщо сільськогосподарський товаровиробник поєднує галузь тваринництва і рослинництва, то спектр сільськогосподарських культур значно ширший. Загалом господарства застосовують різні види сівозмін: зерно-парові, де чергуються зернові культури суцільної сівби та чистий пар; зерно-трав'яно-просапні, де не повторюються близькі за біологічними особливостями й технологією вирощування культури (бобові із зерновими, однорічні з багаторічними тощо)

– варто додати, що у такій сівозміні забезпечується найкращий фітосанітарний стан ґрунту та рослин.

Агрокліматичні умови України є досить різноманітними і відповідно до них, як правило, визначається спеціалізація сільськогосподарського землекористування, зокрема і структура посівних площ. Критерії, відповідно до яких відбувається вибір оптимальної сівозміни в землекористуванні, є досить різноманітними і відповідно до науково-обґрунтованих рекомендацій в першу чергу повинні враховувати типи й види ґрунтів, рівень вологості, рельєф території тощо. В умовах інтенсивного розвитку ринкових відносин, під час складання оптимальної сівозміни, головним критерієм структури посівних площ виступає економічна складова, що призводить до посівів високорентабельних культур з порушенням допустимих норм.

Структура і специфіка ведення сільського господарства України змінюється з півночі на південь, тому загальний аналіз сівозмін виконаємо по трьох природо-кліматичних зонах: Полісся, Лісостеп, Степ. Оскільки для Полісся характерна коротка весна та значна кількість опадів, які своєю чергою спричиняють велику кількість хвороб рослин, часто в сівозмінах застосовують озиму пшеницю, сою, картоплю, ярі зернові, кукурудзу на силос. Проте в останні роки почастишали випадки вирощування сільськогосподарської продукції у монокультурі протягом багатьох років. Переважними культурами на Поліссі нині є: озимі пшениця і ріпак, соняшник, кукурудза, соя і пивоварний ячмінь. Сіють сою зазвичай після кукурудзи та пшениці, по пшениці також сіють соняшник, озимій пшениці передують ріпак, попередником ріпаку є пивоварний ячмінь.

У господарствах Лісостепу близько 60 відсотків посівних площ зайняті зерновими культурами, 15–20 відсотків – технічних і 20–25 % кормових. Переважні культури у сівозмінах Лісостепу наступні: зайнятий пар, озима пшениця, цукрові буряки, кукурудза та картопля.

Кліматичні умови Степу сприятливі для вирощування соняшника, в останні роки він все частіше виступає монокультурою. Неоптимальний висів соняшнику спричинений економічними перевагами цієї культури, адже для таких культур як соя чи кукурудза необхідно забезпечити ефективні системи зрошення, що вимагає додаткових витрат. Південні регіони України перенасичені зерновими культурами 60–65 % площ, технічних – 20–25 %, а чорний пар або овочі – 10–15 %.

Безумовно, сівозміни в різних регіонах України відрізняються, але з кожним роком все гостріше стає питання висіву монокультур. Разом з тим, успішне забезпечення науково-обґрунтованого ведення сівозмін з метою збереження якісних показників земель сільськогосподарського призначення можливе за умови існування дієвого контролю з боку уповноважених органів влади. До 2015-го року заради збереження родючості ґрунтів проекти землеустрою, що забезпечують еколо-

го-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, були обов'язковим видом документації із землеустрою, згідно з яким використовувались земельні ділянки площею понад 100 га для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Запровадження адміністративної відповідальності за використання земель без цих проектів землеустрою було єдиним важелем впливу на аграрні підприємства, який, згідно з вимогами Закону України № 191-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 05 квітня 2015 ліквідований. На сьогоднішній день для сільськогосподарських товаровиробників не існує стимулів замовляти будь яку землеохоронну документацію, зокрема, проекти землеустрою щодо обґрунтування сівозмін.

Повноваження, щодо нагляду (контролю) за дотриманням земельного законодавства на сьогоднішній день покладені на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру і Державну екологічну інспекцію України. Але контроль щодо дотримання норм науково-обґрунтованих сівозмін нині не покладений на жоден з вищезгаданих органів, а отже це питання залишається на відповідальності лише землевласників та землекористувачів земель сільськогосподарського призначення.

Екстенсивне ведення рослинницької галузі сільськогосподарського виробництва в останні роки поставило під загрозу збереження ґрунтового покриву. Прискорено зростає інтенсивність руйнування і деградації ґрунтів, що означає для виробника сільськогосподарської продукції зниження урожаю та збільшення витрат на відтворення родючості ґрунтів в найближчій перспективі. Для збереження ґрунтового-ресурсного потенціалу України необхідно забезпечити посилений контроль за сільськогосподарськими товаровиробниками у напрямі впровадження та дотримання науково-обґрунтованих сівозмін.

УДК 635.11:631.811.1/3:631.559:(477.43)

Безвіконний П.В.*, **Тарасюк В.А.**

Подільський державний аграрно-технічний університет, Україна

**e-mail: peterua@meta.ua*

УДОБРЕННЯ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ БУРЯКА СТОЛОВОГО

Для реалізації потенційного врожаю буряка столового в умовах виробництва важливим чинником є застосування раціональної системи удобрення, оскільки внесення добрив – необхідна умова забезпечення стабільних і високих врожаїв, підвищення якості продукції, відтворення родючості ґрунту.